

INTERVENTIE

we daaraan onze politieke overtuigingen op? Of is het maar een beetje uitproberen en wordt over een tijdje met veel bombarie door 'de partijleider' een nieuwe kreet gelanceerd? Het hanteren van het begrip participatie door Bos laat in ieder geval zijn huidige (beperkte) referentiekader zien.

GREETJE TROMP

Sociologe, verbonden aan de faculteit der rechtsgeleerdheid in Groningen

Verbrokkeld samenlevens?

De afgelopen decennia heeft de bevolkingssamenstelling in de grootstedelijke gebieden een drastische wijziging ondergaan. Circa 45 procent van de inwoners van Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht is van allochtone afkomst. De omvang van deze groep stijgt gestaag. Het aandeel allochtone jongeren neemt toe, in Rotterdam zelfs sterker dan in de drie andere genoemde steden. Het electoraat in de grote steden zal binnen afzienbare tijd in meerderheid bestaan uit (jeugdige) allochtonen. We weten bitter weinig welke consequenties deze ontwikkelingen zullen hebben op de toekomst van politieke partijen, politieke participatie en onze politieke democratie.

Indien de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen als graadmeter voor de mate van politieke belangstelling van etnische groepen in Nederland geldt dan is er sprake van een fors probleem. Tijdens de lokale verkiezingen van 1994 en 1998 werd geconstateerd dat de opkomst in de vijf grootste steden, met name in Amsterdam en Rotterdam, was gedaald. Het Rotterdamse Centrum voor Onderzoek en Statistiek stelde na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2002 vast dat het aandeel jonge allochtone kiezers (18-21-jarigen) achterbleef bij die van de autochtone groep.

In interviews met jonge allochtone niet-stemmers komen hun frustraties naar voren. Behalve de geijkte klachten die ook Nederlandse jongeren over politiek en democratie hebben, is de alloch-

tone jeugd vooral het gezeur over integratie zat. 'Jullie willen het meest tolerante land ter wereld zijn... Eenmaal in Nederland sterven deze groepen (de immigranten, tw) een sociale dood. Jullie Nederlanders kijken niet meer naar ze om'. Een ander zegt, dat hij nooit gaat stemmen 'want het land is toch van jullie'. Nederland heeft een schijn tolerantie. Een Marokkaanse jongen geeft te kennen nooit in Nederland te zullen gaan stemmen. Nederland is naar zijn oordeel een politiestaat, een schijn democratie waar de kleine man niets heeft te vertellen. Democratie is voor hem een middel om het volk rustig te houden: een kattenbrokje. 'Een kat geef je een brokje als ze begint te miauwen. Het is een zoethoudertje waar het volk vier jaar van kan genieten en na die vier jaar krijgt het weer een kattenbrokje'. (SCP-rapport, *Niet-stemmen*, p. 106-107)

Ondanks de invoering van het kiesrecht voor buitenlanders bij lokale verkiezingen sedert 1985 moet worden vastgesteld dat de politieke emancipatie van allochtonen geen enorme sprong voorwaarts heeft gemaakt. Etnische minderheden zijn in de gemeenteraden verhoudingsgewijs sterk ondervertegenwoordigd, ook in de verstedelijkte gebieden. Allochtone jongeren lijken zich in sterkere mate afzijdig te houden van de politiek. Het kiesstelsel geeft gelegenheid op gemeentelijk niveau te wedijveren met de gevestigde politieke partijen. Toch gebeurt dit nauwelijks! (Zie: J. Tillie e.a., *De etnische stem. Opkomst en stemgedrag van migranten tijdens gemeenteraadsverkiezingen, 1986-1998*, Forum, Utrecht, 2000, p. 83-92).

Voor allochtonen geldt sowieso dat zij hun politieke rechten, waaronder het kiesrecht, niet hebben opgeëist. In de discussies in de jaren '70 over de toekenning van deze rechten speelden zij zelf bijna geen rol. Het waren voornamelijk de progressieve politieke partijen die zich hier hard voor maakten. Het verzoek kwam dus niet vanuit de doelgroep zelf, maar werd min of meer van bovenaf geregisseerd. De behoefte van de allochtonen om zich te organiseren in zelfstandige politieke partijen was daarom niet groot. Dit was natuurlijk ook niet de bedoeling van de gevestigde politieke orde. Een beperkt aantal allochtonen kon desgewenst een plekje krijgen binnen de door autochtonen ge-

INTERVENTIE

domineerde bestaande partijen. Wie zijn ogen en oren de kost geeft moet vaststellen dat de werving van allochtone kandidaten voor politiek-bestuurlijke functies verre van optimaal is. Allochtonen worden te zeer benaderd in de hoedanigheid van vertegenwoordiger van een etnische minderheid en niet om hun specifieke deskundigheid op een bepaald beleidsterrein. Bovendien blijken er in selectie- en kandidaatstellingscommissies zelden allochtonen te zitten.

Niet mag uit het oog worden verloren dat er sprake is van 'gemankeerd' ofwel 'onvolledig' burgerschap. Delen van de allochtone bevolking beschikken wel over passief en actief kiesrecht op lokaal niveau maar mogen niet stemmen bij Tweede-Kamerverkiezingen, terwijl juist in Den Haag politieke beslissingen worden genomen die hen direct raken. Deze allochtonen tellen maar half mee.

Tot op heden is de identificatie met de gevestigde politiek en gesetelde politieke partijen niet bijster groot. Verwonderlijk is dit niet, want identiteit hangt ten nauwste samen met sociale contacten en binding. Allochtone jongeren identificeren zich nog altijd primair behorend tot de eigen etnische groep. Dit is het sterkst het geval bij de eerste- en tweede-generatie Turken en Marokkanen uit de concentratiewijken in de grote steden, die in dit opzicht nauwelijks onderdoen voor hun ouders. Allochtonen herkennen zich cultureel nauwelijks in de handel en wandel van de Nederlandse partijorganisaties. Er is daar weinig van hun gading.

Met de komst van de jeugdige Belgische islamitische leider Abu Jahjah en de oprichting van de Arabische-Europese Liga (AEL) lijken delen van de allochtone, met name Marokkaanse, jeugd uit haar politieke lethargie te worden wakker geschud. Het ziet ernaar uit dat de moslimjeugd, vooral de beter opgeleide tweede- en derdegeneratie jongeren, nu misschien gaan beschikken over een klankbord om een eigen geluid te laten horen. Op zich hoeft dit niet te verbazen, want het land van herkomst speelt een blijvende rol in het toekomstige leven van (jonge) allochtonen. Het heersende idee dat de in Nederland geboren en getogen etnische jeugdigen in het belang van de integratie hun afkomst van lieverlee moeten vergeten, is ronduit ridicuul. Zij zul-

len de komende decennia direct of indirect contact blijven onderhouden met het land waar hun ouders en grootouders wonen en/of vandaan kwamen. Uit de vervlechting tussen 'hier en daar' ontstaat een transnationaal gemeenschapsdenken, een andere opvatting over wat een democratie behoort te zijn. Mogelijkerwijs is de AEL hier een eerste uiting van. In hoeverre hierdoor de politieke belangstelling en het democratisch burgerschap zullen worden bevorderd is en blijft een vraag. Hoe men ook tegen deze ontwikkeling aankijkt, op zichzelf is het een uiting van politieke betrokkenheid. De AEL vervult voor een beperkte jeugdige doelgroep een functie die de gevestigde Nederlandse politieke partijen hebben laten liggen of onvoldoende hebben benut.

Hoe dan ook, politieke participatie en democratisch burgerschap staan met name in de grote multi-etnische steden onder druk. Politieke partijen dienen zich meer dan tot nu toe het geval is geweest hiervan rekenschap te geven. Het kiezerspotentieel in de grote steden zal in de komende decennia grotendeels gaan bestaan uit mensen met een van origine niet-Nederlandse afkomst. Willen de traditionele politieke partijen nog enig bestaanrecht hebben, dan dienen zij het 'gemankeerd burgerschap' te vuur en te zwaard te bestrijden door: zich meer te richten op jongeren; ondanks grondwettelijke obstakels zich in te zetten voor uitbreiding van het kiesrecht voor niet-Nederlanders; selectie- en kandidaatstellingsprocedures te wijzigen; zich te oriënteren op het transnationale denken en handelen van menig jeugdige allochtoon; te streven naar een grotere culturele diversiteit binnen de eigen partijorganisaties. Zo niet, dan zullen of allochtonen hun eigen weg gaan zoeken en het samenleven zal verbrokkelen of de politiek-maatschappelijke betrokkenheid zal voor grote groepen Nederlanders dusdanig afnemen dat de democratie een letterlijk leeg begrip wordt. In het somberste scenario wordt het 'pompen of verzuipen'.

TOBY WITTE

o.a. onderzoeker bij de Kenniskring 'Opgroeien in de Stad' (Hogeschool Rotterdam) en tevens fractievoorzitter van de PvdA in de gemeente Spijkenisse